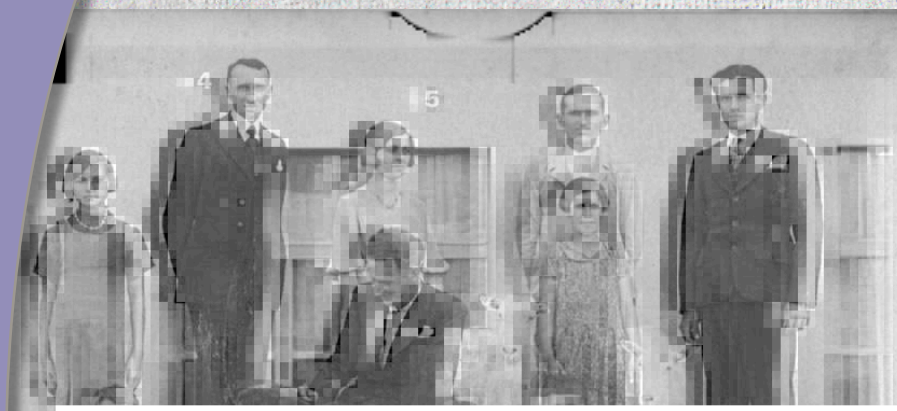

Ljiljana Lazarević

Življenje v Kraljevini SHS v letih od 1918 do 1941

Ključno vprašanje

Vsakdanje življenje – izbira ali tradicionalno breme?

Tema

Modul se ukvarja s kompleksnostjo in raznolikostjo vsakodnevnega življenja v novi državi. Učenci naj bi si ustvarili širšo sliko o tem, kakšno je bilo življenje v državi, v kateri je bilo veliko regionalnih in nacionalnih razlik, od 1918 do 1941. Delavnica je pomembna, saj je treba zvišati raven strpnosti in ozaveščenja. Govori o razlikah v državi, o tem, kako globoko sežejo nekateri problemi, in o podobnostih med različnimi deli v državi.

Glavni cilj:

- Učenci spoznajo spremembe, stalnice in podobnosti pri družbenih pojavih nekoč in danes.
-

Učni cilji:

- Učenci primerjajo tradicionalno in sodobno življenje ljudi med obema vojnama v Jugoslaviji.
- Učenci primerjajo življenje na vasi in v mestu.
- Učenci pridobijo znanja o kakovosti vsakdanjega življenja med obema vojnama.

90
minuta

Potek dela

1. korak:

Učitelj prebere uvod in z viri od 1 do 5 pojasni razmere v državi.

2. korak:

Učitelj razdeli učence v dve skupini:

1. Prva skupina dobi vire – mesto/vas.
2. Druga skupina dobi vire – tradicionalno/sodobno.

3. korak:

Učenci bodo na temo položaja žensk na podlagi virov izpolnili tabelo.

Korak 1

Uvod

Kraljevina SHS je nastala po koncu prve svetovne vojne, zasnovana pa je bila na ideji skupnih korenin južnih Slovanov. Nova država je nastala z združitvijo območij, ki so imela različna kulturna ozadja. Obstajale so politične, kulturne, nacionalne, gospodarske in še katere razlike. To je bila kmetijska država z visokim odstotkom podeželskega prebivalstva, tako da je bilo življenje polno tradicionalnih običajev in navad. Proces industrializacije je zaobšel celotno regijo. Zahodni in severni deli države (ki so bili nekoč del Avstro-Ogrske) so bili razviti, južni deli države (tisti, ki so bili nekoč pod Osmanskim cesarstvom) pa so zaostajali. Vsi ti dejavniki skupaj s političnimi in nacionalnimi razlikami so povzročili velike probleme v delovanju nove države.

Vir 1

Države in območja, ki so se združila leta 1918

Repe Bozo, Sodobna zgodovina za 4.letnik gimnazij, str.82

Korak 1

Vir 2

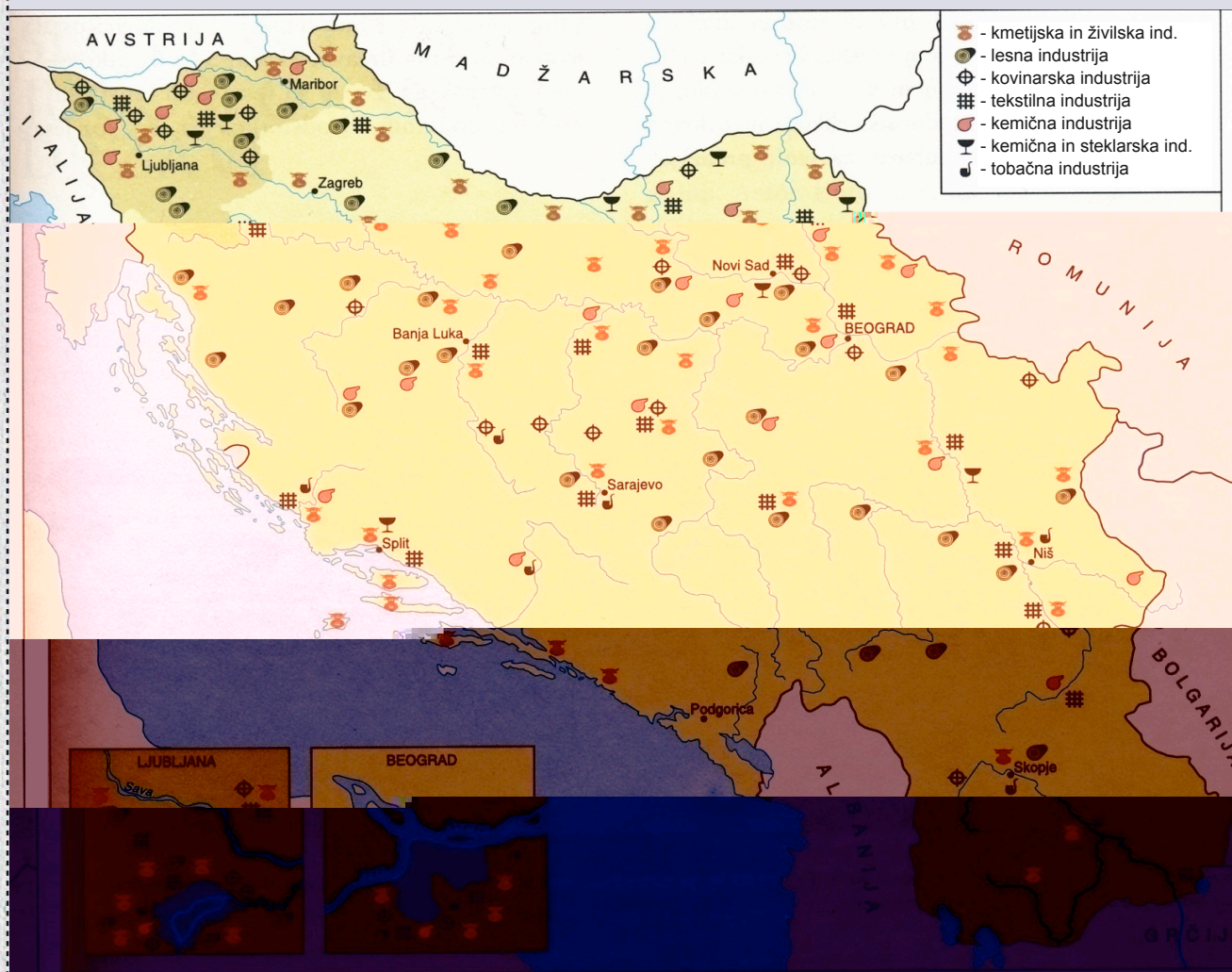
Tabela o številu mest

	1921	1931
Število prebivalcev (v tisoč)	Število mest	Število mest
10-20	30	124
20-50	11	25
50-100	3	4
> 100	2	3

Lj. Dimic, Kulturna politika Kraljevine
Jugoslavije, str.36

Vir 3

Industrijska razvitost v pokrajinah

Repe Bozo, Sodobna zgodovina za 4.letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan 2007, str. 97

Vir 4

Poklici prebivalcev v Kraljevini

Ljubodrag Dimić, Kulturna
politika Kraljevine
Jugoslavije 1918'1941, II, str.35

Skupine poklicev	1921	1931
kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo	78.87%	76.58%
industrija, trgovina, bančništvo, promet	9.91%	11.00%
javne službe, svobodni	4.35%	4.85%
poklici, vojska	3.80%	4.08%
ostali poklici	3.07%	3.49%

Vir 5

Nepismeni

			Berejo in pišejo			Berejo	Nepismeni
Banovine	M	Ž	Skupaj	M	Ž	Skupaj	Skupaj
Dravska	94,13%	92,41%	93,23%	1,80%	1,23%	1,23%	5,54%
Drinska	56,37%	18,56%	37,49%	0,32%	0,42%	0,40%	62,11%
Dunavska	82,03%	59,67%	70,52%	0,45%	0,77%	0,61%	28,87%
Moravska	60,76%	16,01%	37,70%	0,41%	0,27%	0,34%	61,96%
Primorska	55,48%	29,37%	42,08%	0,41%	0,51%	0,46%	57,46%
Savska	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Savska	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Vardarska	43,89%	14,32%	28,84%	0,41%	0,18%	0,30%	70,86%
Vrbaška	39,73%	13,95%	27,09%	0,38%	0,24%	0,31%	72,60%
Zetska	50,69%	16,69%	33,50%	0,51%	0,41%	0,46%	66,04%
Beograd	92,66%	84%	88,69%	0,24%	0,68%	0,44%	10,87%
Skupaj	67,31%	42,90%	53,83%				44,51%

Ljubodrag Dimić, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918'1941, II, str.192

Vir 1

Mesto in vas

Več kot tri četrtine vseh gospodinjstev v Kraljevini se je preživljalo s kmetijstvom, približno 80 odstotkov aktivnega prebivalstva je svoj zaslužek pridobivalo v kmetijski panogi. Po nekaterih podatkih se je v obdobju od 1921 do 1932 v mesta preselilo približno milijon prebivalcev, povečalo pa se je število manjših mest s slabo razvitim gospodarstvom in brez urbanega življenjskega standarda. Po podatkih ministrstva za notranje zadeve je bilo leta 1925 24.255 vasi in 4595 zaselkov, kar je predstavljalo 96 odstotkov vseh naselij, 1265 pa je bilo ostalih naselij (mesta, manjša mesteca, trgi, predmestja, zdravilišča, samostani). Glede na te podatke naj bi v mestih in manjših mestecih živelo 15,8 odstotka prebivalstva.

Lj. Dimic, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije, 1918-1941, str.35

Vir 2

Tuberkuloza

»Tuberkuloza se je pojavljala kot kronična, nacionalna in socialna bolezen. Medicina jo uvršča v skupino 'ljudem nevarnih bolezni'. Od vsega prebivalstva jih je 14 odstotkov umrlo za tuberkulozo. Ta bolezen je vsako mesto prizadela drugače. V Savski banovini je povzročila vsako peto smrt, v Beogradu pa vsako petdeseto. Razlike so bile tudi med mesti in vasi. Tuberkuloza je na začetku pomenila meščansko bolezen, ki je prizadela tiste s slabo grajenimi stanovanji. Izboljšanje higienskih navad je odločilno vplivalo na zmanjšanje smrtnosti zaradi tuberkuloze, kar je pomenilo kar dvakrat manjšo smrtnost v mestih kot na vasi, kjer je prebivalstvo živelo v kulturni in zdravstveni zaostalosti. Le v Dravski banovini je bila v celotnem obdobju med obema vojnoma smrtnost zaradi tuberkuloze večja v mestih kot na vasi.«

Lj. Dimic Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, str.66/67

Vir 3

Zabava v Beogradu

Beograjčani so zabave prirejali tudi v predmestjih. Tam so bile na primer prve kinodvorane. Zanimivo so rešili tudi problem na Terazijah, dvorana je bilo kar improvizirano dolgo dvorišče, platno je stalo na sredini prostora, tako da so gledalci z obeh strani gledali na sceno.

Vir 4

Filmarji na Terazijah

<https://www.facebook.com/Crno.beli.Beograd>, (19.5.2012.)

Vir 5

Prehrana, prvič

»Prehrana na vasi in v mestu se je v tridesetih letih začela razlikovati. V meščanski prehrani so začeli prevladovati izdelki živalskega izvora (večja poraba mesa in mleka), na vasi pa je prevladovala hrana rastlinskega izvora. Pri prehrani mestnega prebivalstva je bilo opaziti majhno razliko med zimsko in poletno prehrano, medtem ko je prebivalstvo na podeželju še vedno živelo od dveh osnovnih tipov prehrane – zimske in poletne. Poleg kruha sta bili osnovni živili tudi fižol in krompir.«

Lj. Dimic Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, I, str.62

1. skupina: Mesto/vas

Vir 6

Prehrana, drugič

Hrana na podeželju je bila sestavljena večinoma iz rženega kruha, čebule, solate in močnika. Na vasi so le redko uporabljali sol, saj je bila po pripovedovanju kmetov zelo draga. Redko so hrano pekli na masti ali olju, saj so imeli veliko postnih dni. »Izračunal sem, da ima eno leto kar 260 postnih dni. Vaški duhovniki ljudem ne dovolijo, da bi svojo hrano pripravljali z mastjo ali oljem, sami pa ves dan lovijo ribe v Črni reki in jih pripravijo na kosila in večerje. Med vojaški rekruti tehtajo približno 40 kg, imajo njihovi duhovniki kar krepko čez 100 kg.

Д к м е и з а и и н и к е д к у

Vir 7

Oblačenje, prvič

»Kadar rečemo, da je nekdo lepo oblečen, mislim, da ima novo obleko, ki pa v resnici ni lepo, manjšeno, drago in čisto. Govori se, da tisti, ki preveč pazi in gleda na svojo obleko, ni dober gostitelj. Preveč časa posveti oblačenju in preveč denarja porabi zase. Vse dokler se fantje in dekleta ne poročijo, se od njih pričakuje, da se oblačijo kar se da lepo in čisto. Oblačenje družinam para sporoča, iz kakšne družine prihaja bodoča snaha ali zet. Mladoporočenca se morata lepo oblačiti tudi prvo leto zakona, in to zato, ker sta še mlada in ker se to spodobi ter ker imata kaj obleči. Počasi pa obleka zakoncev blede in je vedno bolj stara, saj si ne kupujeta veliko novih oblek. Njuni otroci so vedno oblečeni v čiste obleke, lepo se uredijo, ko grejo v cerkev, kadar je praznik ali ko se odpravijo na obisk. Ampak vsi vemo, da so otroci še vedno otroci, in otroci so le težko vedno čisti.«

Aleksandar Petrović, Rakovica. *Socijalno - higijenski problemi, Beograd 1939*, 148

Vir 8

Oblačenje, drugič

»Način oblačenja in sploh celotno življenje je bilo podrejeno vnaprej določenim normam in pravilom vedenja v nekem okolju. Podrejeno je bilo kolektivnim pravilom, estetskim idealom ter ekonomskim in tehničnim možnostim. Način oblačenja je eden od največjih pokazateljev družbenih sprememb, ki so zajele jugoslovansko podeželje. V Kraljevini Jugoslaviji je bilo več tipov narodnih noš (alpska, panonska, moravska, makedonska, jadranska, dinarska), vsaka s svojim kulturnim ozadjem. Z množično uporabo industrijskih proizvodov, ki so spreminjali življenje, pa se je tudi nošenje narodnih oblačil (noše) počasi zmanjševalo. Najhitreje v Dravski banovini, v industrijskih območjih Savske in Donavske banovine, pa tudi v večjih mestih. Po nekih podatkih je v Kraljevini leta 1918 60 odstotkov prebivalcev nosilo narodne noše. Na slovenskem podeželju so jo skoraj dodobra izrinili. Na dinarskem območju, v južni in jugovzhodni Srbiji ter Makedoniji pa so vsakodnevno uporabljali domače tkanine – volno, konopljo, lan, usnje, bombaž. Na teh območjih je bila narodna noša v vsakodnevni rabi.«

Lj. Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije*, I, Bgd, 1994, str. 74

Vir 9

Ženska na vasi

»Moja mama Persa je skrbela za deset otrok, pet svojih in pet sestrinih. Teta je umrla za tuberkulozo, stric pa v vojni. Tako je skrb za njune otroke prevzela moja mama, ki je vodila kavarno na vasi, kjer smo živeli, v Divcih – predmestje Valjeva. Bila je močna, odločna, prizadevna in sposobna ženska, njena glavna odlika pa je bilo kuhanje, bila je namreč izvrstna kuharica. Odvetniki in ugledni ljudje so iz Valjeva vsak dan prehodili 10 km, da bi prišli na zajtrk k Persi. Bila je zelo zaposlena, skrbela je za finance, naročila, za hišo in otroke. Mi otroci pa smo morali spoštovati starejše in pomagati pri naročilih. Mama je bila nežna, ampak odločna, nikoli ni povzdignila glasu, a vendar je pričakovala, da jo vedno poslušamo. Oče je bil miren in vase zaprt človek. Čeprav je bil delaven, je bila odgovornost in skrb za delo na maminih plečih. Kljub vsem obveznostim je nikoli nisem slišal, da bi se pritoževala.«

Memories of Milos Nedovic, born 1933

Vprašanja za delo z viri:

1. Kako so se razlikovale prehranjevalne navade na vasi in v mestu?
2. Kateri so bili zabavni dogodki na vasi?
3. Kateri so bili zabavni dogodki v mestu?
4. Kako so ljudje gledali na modo? Ali je bila moda stvar osebnega okusa ali prevzeta iz tradicije?
5. Kako moda vpliva na tvoje življenje? Ali je bilo tako tudi v preteklosti?

Vir 1

Vas v mestu

»Kmetje v strganih in umazanih oblačilih, ki jih danes vidimo po večjih predmestjih in vaseh, niso stalnica. Vzrok za to je v naglem gospodarskem propadanju nekaterih delov podeželja. Kmet se v svoji tradicionalni – patriarhalni kulturi počuti nemočnega, zaostalega in ogroženega zaradi družbene modernizacije. Ta zunanja podoba je odraz njegovega družbenega ter materialno-gospodarskega stanja. Če bo kmetovo finančno stanje dobro in življenje stabilno, bo to izrazil tudi s svojo zunanjo podobo.«

V.Dvornikovic, Bgd, 1990,463.

Vir 3

Modernizacija

Danes, po sto letih, Beograd ne »požira« več. Beograd so pogoltnili Levant, Balkan, Pešta, še najbolj pa invazija vseh ras, jezikov in različnih ver, ki iztrgani iz svojega prostora ne živijo pod svojo streho, temveč na ulici, v kavarnah, kinu, barih, restavracijah, trgovinah z »užičkimi« proizvodi. V Beogradu, ki je danes komaj trikrat večji, je vsega tega tridesetkrat več kot pred vojno. Šele zdaj z vsemi temi nebotičniki in razkošnimi pariškimi revijami je Beograd postalo mesto čevapčičev in čuburskih gospodičnic.

М. Г л, Из ед а е С б и е, Б е а
1939

Vir 5

Tradicionalne vrednote

»V Idvoru so tudi v dolgih hladnih zimskih nočeh ostajali zvesti starim srbskim običajem. Kot deček sem bil velikokrat na kulturnih dogodkih starih običajev v hiši svojega očeta. Starejši ljudje bi sedeli na kamnitih klopih okoli tople peči, narejene iz mehkejšje opeke, ometane in pobeljene. Ljudje so kadili in se pogovarjali, videti so bili kot kakšni senatorji, samooklicani čuvarki vseh modrosti v Idvoru. Poleg starejših so na manjših klopih sedeli mlajši otroci, pred njimi pa so bile postavljene skodelice, v katere so luščili koruzo. To so počeli ves večer. Starejše ženske so sedele na manjših klopih ob zidovih in pletle, šivale ali predle volno, lan ali konopljo. Kot maminem sinčku mi je bilo dovoljeno, da sedem zraven matere in poslušam modrosti, ki so jih pripovedovali starejši, včasih pa so starejši besedo prepustili tudi mlajšim od sebe. Vsake toliko časa so ženske zapele pesem, ki se je navezovala na omenjene dogodke. Na primer, če bi kdo od starejših svojo misel končal z dogodki o Karadžordžu in njegovih bojih proti Turkom, bi pevke zapele pesem o slavi Karadžordžu in vojvodi Hajduku Veljku, ki sta s pestmi branila Srbe pred Negotinom in veliko turško vojsko pod Mulan pašo. Hrabra četa, ki jo opeva pesem, spominja na tisto malo četo Grkov iz bitke pri Termopilah.«

Mihailo Pupin, Autobiografija iz: Detinjstvo u prošlosti, BGd 2001, str.13.

Vir 2

Družina

Privatna kolekcija porodice Mitrovic

Vir 4

Nemorala

Iz Štinjana (v Pulju)

Nekoč in danes

»Kot je znano po vsej Istri, je bila vas Štinjan pravi ponos celotne Pelještine. Naša mladina je vedno veljala za pošteno in odgovorno. Vsi so občudovali našo vas in naše mlade fante in dekleta. Danes so stvari povsem drugačne. Naši najboljši fantje so morali zaradi groznega terorja odpotovati čez meje, drugi pa so morali oditi v vojsko. Tudi dekleta so zmešali italijanski mornarji, saj ne morejo zdržati brez njihovih poljubov. Hitele so v Pulj in mornarje vabijo v našo vas. Seveda so se mladi mornarji odzvali na povabilo in v Štinjanu priredili ples. Skrajni čas je, da starši malce bolj pazijo na svoje hčere, preden bo prepozno. Oh, Štinjan, Štinjan, kam hitiš?«

Novine Istarska rijec, 1923

Vir 6

Miška Miki

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ ГОД. II — 5-1-1937 ПРИМЕРАК 1.— ДИН

61

»Miki Miška – Jezus je rojen«

Pojasnilo k sliki: Na sliki vidimo Mikija in Mini (otročka junaka iz znanega ameriškega stripa Walta Disneyja), kako za božič pečeta odjoka, kar je tradicionalni srbski običaj. Celotni sceni je dodan tradicionalen srbski božični pozdrav »Jezus je rojen«, ki je prav tako tudi naslov slike.

naslovna strana, br. II, 1937.

Vir 7

Ženske

»Ne glede na odnose v družini oče ni vladal. Mogoče zato, ker mu je bilo vladanje v domačem imperiju nepomembno. Vladale so ženske – zapomnili so si jih kot vladarice. Ta matriarhat v patriarhatu (vsa oblast v imenu gospodarja hiše), stabilen in nedotakljiv, ni v nikomur vzbujal niti najmanjšega dvoma. Nikomur ni prišlo na misel, da bi se mu uprl.«

Mesa Selimovic, *Sjecanja, Detinjstvo u proslosti*, str.27, Bgd,2001.

Vir 8

Nepismeni

Število pismenih moških in žensk v banovinah v letu 1931

Banovina	M	Ž
Vardarska	43,89%	14,32%
Zetska	50,69%	16,69%
Drinska	56,37%	18,56%
Moravska	60,76%	16,01%
Primorska	55,48%	29,73%
Donavska	82,03%	69,67%
Savska	80,06%	63,78%
Beograd	92,66%	84,00%
Dravska	94,13%	92,41%

Lj. Dimic, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941*, II, str.192

Vir 9

Pilotke, prvič

V Beogradu se je v tridesetih letih prejšnjega stoletja zaradi uspehov žensk v letalstvu po svetu na tečaj pilotiranja prijavilo nekaj žensk. Tečaj je vodil Miodrag Tomić, eden od pilotov, ki so šolo končali v Franciji. Prva ženska, ki je uspešno končala šolanje za pilota na zemunskem letališču, je bila Danica Tomić, žena Miodraga Tomića. Druga ženska, ki je končala šolanje, je bila Kristina Gorišek, rojena v Stični v Sloveniji 1906. leta. Po končani šoli se je znašla v Beogradu, kjer je bila najprej telefonistka, a je bila zatem na lastno željo premeščena v Zemun, da bi bila bližje letališču. Ko sem pred nekaj meseci sedel z enim od pilotov veteranov, se je začel pogovor o pilotkah v Kraljevini Jugoslaviji. Veterani je dejal:

»Ne, ona je bila prva pilotka.«

»Kako?«

»Med piloti veterani kroži govorica o tem, da je Slovenka Kristina Gorišek prva uspešno končala letalski del tečaja in da je bila prva ženska, ki je nekajkrat samostojno letela, vse to pred Danico Tomić. Daničin mož je izkoristil izostanek Kristine Gorišek, ki je zbolela oziroma je bila na službeni poti, tako da se ni udeležila treninga. Hitro je zbral izpitno komisijo in svoji ženi odobril, da lahko opravlja izpit. Tako se je Danica Tomić zapisala v zgodovino srbskega in jugoslovanskega letalstva kot prva ženska z opravljenim izpitom za pilota.«

Mesa Selimovic, *Sjecanja, Detinjstvo u proslosti*, str.27, Bgd,2001.

Vir 10

Pilotke, drugič

<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>
<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>, (5.5.2011.)

Vprašanja za delo v skupinah:

1. Kako so sodobniki doživljali življenje v mestu?
2. Kakšno obnašanje deklet je bilo dostojno v tistih časih? Ali mislite, da je za fante veljalo enako?
3. Kako pojasnujete pojav pilotk v družbi, kjer je večina žensk nepismenih. Ali to dokazuje enakopravnost?
4. Ali je vsaka ženska lahko sama izbirala svojo prihodnost? Ali o svoji prihodnosti lahko odloča danes? Svoje odgovore utemeljite.
5. Kako so vasi vplivale na spremembe v mestih? Ali je tudi mesto vplivalo na katere spremembe na vasi?
6. Ali je miška Miki tradicionalni junak? Katere tradicionalne junake poznate? Kdo so danes vzorniki otrokom?

Korak 3

Vsaka skupina bo izpolnila tabelo glede na dobljeno nalogo.
 Sledi diskusija in primerjava z današnjimi razmerami.

Urbano	Ruralno	Tradicionalno	Moderno